

Nr 48.

Ankom till riksdagens kansli den 5 juni 1945 kl. 6 em.

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående inskränkning av makes förfoganderätt i fråga om försäkringsavtal, avseende makarnas eller endera makens liv.

Första lagutskottet har till behandling förehåft två inom riksdagen väckta motioner, nr 19 i första kammaren av herr *Lindblom m. fl.* och nr 43 i andra kammaren av herr *Rylander m. fl.* I motionerna, vilka äro likalydande, hemställes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till sådan ändring av nu gällande lagbestämmelser, att make icke kan utan andra makens samtycke förfoga över den rätt, försäkringsavtal avseende makarnas eller endera makens liv medför gentemot försäkringsgivaren.

I motionerna anföres bland annat följande:

Det är ett viktigt samhällsintresse, att den enskilde efter förmåga sörjer för sina efterlevandes och sin egen ekonomiska framtid. En av livförsäkringsväsendets viktigaste uppgifter är att söka åstadkomma ett rationellt ordnande av familjeförsörjningen. Med nu gällande lagbestämmelser angående rätt att insätta förmånstagare och — vid den vanligaste formen av livförsäkring — utmätningsfrihet är det möjligt för en försäkringstagare att på ett gentemot dödsbodelägare och borgenärer bindande sätt i viss utsträckning tillförsäkra den, vars försörjning han vill trygga, frukterna av sin sparsamhet. Emellertid synes det icke vara tillräckligt väl sörjt för att den tillgång, en livförsäkring är avsedd att skapa, blir skyddad mot att tagas i anspråk för andra ändamål än det försörjningssyfte den är ägnad att tillgodose. Ur samhällets och de efterlevandes synpunkt kan ett sådant skydd behövas även mot åtgärder, som företagas av försäkringstagaren själv. Det har blivit alltmera vanligt, att försäkringstagare till borgenär överlåter sin rätt på grund av försäkringsavtalet eller använder försäkringsbrevet för pantsättning. Försäkringstagare, som är gift, kan vidtaga sådan åtgärd utan medgivande av sin make och utan hinder av att förmånstagare är insatt. Endast om försäkringstagaren gentemot förmånstagaren förbundit sig att låta förordnandet stå vid makt, något som torde vara mindre ofta förekommande, skall han anses hava utfäst sig att icke utan dennes samtycke vidtaga förfogande, som inskränker förmånstagarens rätt. Även i sistnämnda fall kan make såsom förmånstagare löpa risk för förlust, för den händelse överlåtelse eller pantsättning likväl sker och den, till vilken rätten på grund av livförsäkringen överlåtits eller pantsatts, var i god tro. Anledning synes föreligga att inrymma försäkringstagarens make medbestäm-

manderätt vid förfogande över den tillgång, ett avtal om livförsäkring utgör, särskilt som en livförsäkring, oavsett på vilken av makarnas liv den är tecknad, såsom medel för familjeförsörjningens ordnande i lika hög grad angår båda makarna och för det sparande, som förvärvande och vidmakthållande av en livförsäkring utgör, merendels erfordras medverkan av dem båda.

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver begärt yttrande över motionerna från försäkringsinspektionen, varjämte utskottet berett Svenska livförsäkringsbolags förening tillfälle att yttra sig över dessa. De i anledning härav inkomna yttranden ha såsom bilagor fogats vid detta utlåtande.

Enligt *nya giftermålsbalken* gäller beträffande makars *egendom* att vardera maken bibehåller rätten till den egendom, som han vid äktenskapets ingående har eller som han sedermera förvärvar. Vardera maken är fortfarande ensam ägare, panthavare, fordringsägare o. s. v., såsom om han icke vore gift. Vid äktenskapets upplösning eller bodelning får maken emellertid avstå hälften av denna egendom till andra maken, om egendomen ej är av enskild natur. Makes egendom, vari sålunda giftorätt äger rum, kallas hans giftorättsgods. Enskild egendom är för det första egendom som genom äktenskapsförord förklarats skola vara enskild, för det andra egendom som make erhållit i gåva av annan än andra maken med villkor att den skall vara enskild eller som make bekommit genom testamente med sådant villkor eller som tillfallit make i arv och om vilken arvlåtaren genom testamente meddelat sådan föreskrift, samt för det tredje vad som trätt i stället för förut angiven egendom, såvida ej annorlunda föreskrivits genom den rättshandling, på grund av vilken egendomen är enskild. Annan ordning kan stadgas genom äktenskapsförord.

I fråga om *förvaltningsrätten* gäller, att vardera maken råder över sin egendom, dock med vissa inskränkningar beträffande giftorättsgodset. I 6 kap. 3 § giftermålsbalken uttalas sålunda, att make är pliktig så vårda sitt giftorättsgods, att det ej otillbörligen minskas andra maken till förfång. Enligt 4 § i samma kapitel må make ej avhända sig eller med inteckning för gäld belasta fast egendom, vari andra maken har giftorätt, utan att denne skriftligen med två vittnen samtyckt därtill. Har make vidtagit sådan åtgärd utan erforderligt samtycke, skall den vara ogill, om andra maken väcker klander därå; detta skall dock ske inom viss kortare tid. Jämlikt 5 § i kapitlet må make ej utan andra makens samtycke avhända sig eller pantsätta lösören, i vilka denne har giftorätt, och vilka ingå i det för makarnas gemensamma begagnande avsedda bohaget eller utgöra andra makens nödiga arbetsredskap eller äro avsedda för barnens personliga bruk. Har make företagit sådan rättshandling utan erforderligt samtycke, och var ej den, med vilken rättshandlingen ingicks, i god tro, skall rättshandlingen vara ogill, om andra maken väcker klander därå inom viss kortare tid. Vägras samtycke i fall, som i 6 kap. 4 eller 5 § avses, äger rätten, jämlikt 6 § i samma kapitel, på ansökan tillåta åtgärd, varom fråga är, om skäl till vägran finnes ej vara för handen.

Vad angår *ansvar för gäld* stadgas, att vardera maken med sitt giftorättsgods och sin enskilda egendom svarar för den gäld, som han gjort före äktenskapet eller under dess bestånd. Är i äktenskapet gäld gjord av bägge makarna, svara de solidariskt därför. Samma gäller beträffande gäld, som ena maken gjort för den dagliga hushållningen m. m.

För äktenskap, som ingåtts före den 1 januari 1921, gäller ifråga om makarnas ekonomiska förhållanden *äldre giftermålsbalken*, vars regler i mångt och mycket avvika från de i nya giftermålsbalken givna. Sålunda stadgas beträffande makars *egendom*, att vardera maken har giftorätt till hälften i all boets lösa egendom och under äktenskapet förvärvat fast egendom. Enskild egendom är fast egendom, som endera maken före eller under äktenskapet ärvt eller förut förvärvat, samt egendom, som genom gåva eller testamente givits till ena maken med villkor att den skall tillhöra maken enskilt. Avvikelser från dessa regler kunna stadgas genom äktenskapsförord. Vad angår *förvaltningsrätten* tillkommer denna mannen såväl beträffande det gemensamma boet som hustruns enskilda egendom. I denna regel gives dock vissa modifikationer. Sålunda kräves hustruns samtycke till vissa förvaltningsåtgärder av mannen, motsvarande de i 6 kap. 4 och 5 §§ nya giftermålsbalken omförmälda. I fråga om *ansvar för gäld* finnas i 11 kap. äldre giftermålsbalken åtskilliga delvis mycket invecklade regler med hänsyn till vilken av makarna som gjort gälden och gäldens beskaffenhet.

Lagberedningen anförde i motiven till förslaget till giftermålsbalk (1918) beträffande 6 kap. 4 § bl. a. följande.

Frånsett de tekniska svårigheter, anordningen av en samförvaltning mellan makar i större eller mindre omfattning skulle — — — — — erbjuda, är det för visso även från ekonomisk synpunkt av vikt, att huvudprincipen om vardera makens fria förvaltningsrätt över sitt giftorättsgods upprätthålles. Driver make näringsverksamhet, utgör hans giftorättsgods lika väl som hans enskilda egendom underlag för denna hans verksamhet, och fri bestämmanderätt över användningen av giftorättsgodset är därför en nödvändig förutsättning för att han skall erhålla den rörelsefrihet han bör äga i sin näring. Vore han bunden av andra makens samtycke till dispositioner över giftorättsgodset, skulle det otvivelaktigt verka hämmande å hans företagsamhet, och hans förvärvsmöjligheter skulle i många fall minskas till förfång ej endast för honom själv utan också för familjen. Men även då make ej insätter sitt giftorättsgods i en av honom driven näringsverksamhet utan fråga är om en förmögenhetsförvaltning i inskränkt mening, är det för visso ändamålsenligast, att förvaltningen är underkastad den enhetliga ledningen av en vilja. Allenast med stor försiktighet har därför beredningen ansett sig böra inrymma ena maken en bestämmanderätt i den andres förvaltning av sin egendom. Beredningen har ansett detta främst böra ske i fråga om dispositioner över fast egendom. Den fasta egendomen intager i åtskilliga hänseenden en särställning. Särskilt hos den jordbrukande befolkningen äro familjeintressena nära knutna vid jorden. Den fasta egendomen är hos denna del av vårt folk vanligen huvudbeståndsdelen av familjens förmögenhet. Å fastigheten har familjen sitt hem, och ofta deltaga båda makarna jämte hemmavarande barn antingen direkt i driften av jord-

bruket och dess binärningar eller i ledningen av olika delar av driften. En avyttring av fastigheten medför i dessa fall en förändring av hela familjens levnadsförhållanden av djupt ingripande betydelse. En sådan förändring bör ej ena maken äga företaga utan samtycke av den andre, och detta gäller vare sig fastigheten tillhör mannen eller hustrun.

I fråga om stadgandet i 6 kap. 5 § anförde lagberedningen bl. a. följande.

Av huvudprincipen för det av beredningen föreslagna förmögenhetssystemet följer, att de möbler, husgeråd och andra lösören, som av makarna brukas i det gemensamma hemmet, tillhöra den make, som genom köp, arv eller annorledes förvärvat desamma. Dessa lösören ingå i hans giftorättsgods, och han äger den rättsliga dispositionen över dem. Emellertid måste det medgivas, att behovet av den mellan makarna rådande gemenskapens hävdande under äktenskapet särskilt starkt framträder i fråga om denna egendom. Makarnas inbördes rätt till samliv grundar för dem en rätt till gemensamt begagnande av denna egendom, som för familjen utgör en väsentlig del av hemmet. Det hem, som vid äktenskapets ingående bildas och därunder vidare uppbygges, skapas under hänsynstagande till båda makarnas behov och önskningsar. De olika bohagstingen anskaffas för en fortsatt användning av båda makarna, och det kan ej anses vara med billigheten överensstämmande, att deras avlägsnande ur hemmet skall vara beroende av ena makens vilja. Vidare är att märka, att inom stora grupper av vårt folk en väsentlig del av det för makarnas hem anskaffade bohaget inköpes för besparingar, som göras under äktenskapet, eller för medel, anskaffade genom lån, som sedermera betalas med sådana besparingar. Ehuru i dessa fall de använda medlen i allmänhet äro besparingar å mannens arbetsförtjänst och bohagstingen således bliva dennes, äro dessa besparingar dock resultatet av makarnas samfällda strävan, och en rätt för mannen att ensam bestämma i fråga om bohagstingens avyttring skulle innebära en orättvisa mot hustrun. En sådan rätt skulle, enligt vad erfarenheten visar, kunna i många fall leda till upprörande resultat; en man som på grund av dryckenskap eller annan orsak förlorat intresset för hemmets sammanhållande, skulle kunna skingra detsamma, utan att hustrun, vars sträv-samma arbete i hemmet måhända varit den väsentligaste orsaken till att något kunnat besparas av mannens inkomst, skulle äga möjlighet att inskrida mot hans förfoganden.

Ett hävdande av gemenskapen makarna emellan i fråga om den lösa egendom, som tillhör det gemensamma hemmet, genom en starkare rätt än giftorätten skulle emellertid enligt beredningens mening medföra alltför stora svårigheter — — —. Även om frågan om äganderätten till omförmälda egendom löses enligt huvudregeln, bör emellertid tillfredsställande skydd för andra maken kunna vinnas, om ägarens förfoganderätt över densamma sålunda inskränkes att, på enahanda sätt som föreslagits i fråga om fast egendom, för avyttring av sådan lös egendom kräves andra makens samtycke.

Bestämmelser om *livförsäkring* finnas i 97—118 §§ lagen den 8 april 1927 om försäkringsavtal. Här må endast erinras om innehållet i vissa av dessa paragrafer, vilka i förevarande sammanhang synas vara av intresse. I 102 § stadgas, att om försäkringstagaren (d. v. s. den som med försäkringsgivare ingått avtal om försäkring) vill, att försäkringsbeloppet skall tillfalla annan, må han insätta denne såsom förmånstagare. Sådant förordnande må försäkringstagaren när som helst återkalla, så framt han ej gent emot förmånsta-

garen förbundit sig att låta förordnandet stå vid makt. Är förmånstagare insatt, skall enligt 104 § försäkringsbelopp, som utfaller efter försäkringstagarens död, ej ingå i dennes kvarlåtenskap. Enligt 108 § gäller, att försäkringstagaren utan hinder av att förmånstagare är insatt äger genom överlåtelse, pantsättning eller annorledes förfoga över den rätt, försäkringsavtalet medför gentemot försäkringsgivaren. Har försäkringstagaren gentemot förmånstagaren förbundit sig att låta förordnandet stå vid makt, skall han därmed anses hava utfäst sig att icke utan dennes samtycke vidtaga förfogande, som inskränker förmånstagarens rätt. I 111 § stadgas, att om försäkringstagaren överlåter den rätt försäkringsavtalet medför gent emot försäkringsgivaren och förmånstagare är insatt utan att förordnandet gjorts oåterkalleligt, skall förordnandet anses förfallet. 112 § innehåller bl. a. den regeln, att pantsättning av rätt på grund av livförsäkringsavtal icke medför, att förordnande om förmånstagares insättande förfaller. Förmånstagaren äger rätt till det belopp som återstår, sedan panthavaren gjort sig täckt för sin fordran. Är kapitalförsäkring tagen å försäkringstagarens eller hans makes liv, må enligt 116 § första stycket rätt, som på grund av försäkringsavtalet tillkommer endera av dem, ej utmätas för någonderas gäld. Regeln om utmätningsfrihet gäller emellertid endast, om enligt försäkringsavtalet premiebetalningen skall fullgöras under minst tio år och är någorlunda jämnt fördelad på dessa tio år. I 116 § andra stycket behandlas borgenärs rätt efter försäkringstagarens död i det fall, att utmätningsfrihet icke föreligger och förmånstagare insatts utan att försäkringstagaren förbundit sig att låta förordnandet stå vid makt. Borgenär äger då, i den mån hans fordran icke kan utgå ur kvarlåtenskapen, samma rätt till försäkringsbeloppet, som han skulle hava ägt, om det tillagts förmånstagaren genom testamente.

Syftet med förevarande motioner, att bereda ökad trygghet åt den form av familjeförsörjning som livförsäkring innebär, synes utskottet behjärtansvärt. *Utskottet.* Det kan — som i motionerna påpekats — stundom förefalla stötande, att en försäkring, som kommit till stånd genom två makars gemensamma sparande och som är avsedd att trygga familjen vid mannens död, skall kunna undandragas familjen genom att mannen pantsätter försäkringen för sin skuld. De åtgärder genom vilka makarna själva kunna hindra att den ena maken ensam förfogar över försäkringen — att båda makarna ställa sig som försäkringstagare eller att den ena maken genom ett oåterkalleligt förordnande insätter den andre som förmånstagare — förutsätta, att makarna redan från början vilja skydda sig mot att den ena maken genom ensidiga åtgärder förfogar över försäkringen. I flertalet fall är emellertid frågan om sådant skydd icke aktuell förrän långt efter det försäkringen tecknats eller förmånstagaren insatts. Vissa skäl synas därför tala för lagstiftningsåtgärder i den riktning motionärerna föreslagit.

I de i ärendet inkomna yttrandena ha emellertid framhållits de svårigheter att göra en sådan lagstiftning effektiv, som möta närmast ur försäkringstek-

nisk synpunkt. Försäkringstagaren kan nämligen i förtid tillgodogöra sig värdet av försäkringen på annat sätt än genom pantsättning och överlåtelse. Genom att underlåta att betala premien blir försäkringstagaren i allmänhet berättigad att lyfta försäkringens återköpsvärde. Såsom försäkringsinspektionen påpekat synes det icke kunna ifrågakomma, att i sådant fall låta utbekommandet av återköpsvärdet bliva beroende av makes medgivande. Det skydd som motionärernas förslag avser att skapa skulle sålunda bliva bristfälligt och utan svårighet kunna kringgås.

Det kan också ifrågasättas, om det föreligger ett verkligt behov av ändrade lagregler på detta område. I det övervägande antalet fall torde pantsättning av livförsäkringar — åtminstone av sådana som tagits i försörjningssyfte — ske med makens samtycke eller utan att denne, om han tillfrågats, skulle hava motsatt sig pantsättningen. De fall där maken skulle hava motsatt sig pantsättningen torde vara så sällsynta, att man kan fråga sig, om värdet av den föreslagna lagbestämmelsen för dessa skulle uppväga de olägenheter, som — enligt vad Svenska livförsäkringsbolags förening i sitt yttrande närmare utvecklats — skulle följa av bestämmelsen för förhållandet mellan försäkringstagare och försäkringsgivare i allmänhet. Det må i detta sammanhang särskilt framhållas, att det föreligger en viss risk att den föreslagna bestämmelsen skulle kunna komma att motverka användningen av förmånstagarförordnande.

Även ur andra synpunkter kunna invändningar resas mot motionärernas förslag. Såsom av utskottets ovan lämnade redogörelse framgår, är nya giftermålsbalken byggd på den grundsatsen att äkta makar såvitt möjligt skola vara jämställda utan någon i lag stadgad rätt för den ene att bestämma vare sig över den andre eller över familjens gemensamma angelägenheter. I enlighet härmed bibehåller vardera maken rätten till den egendom, han vid äktenskaps ingående har eller sedermera förvärvar, och han förvaltar även själv denna egendom. Endast med stor försiktighet ansåg man sig vid nya giftermålsbalkens tillkomst böra göra avsteg från denna grundsats och tillerkänna ena maken en medbestämmanderätt i den andres förvaltning av sin egendom. Det är därför blott vid förfogande över vissa särskilda slag av egendom, i främsta rummet fast egendom och för det gemensamma hemmet avsett bohag, som det fordras samtycke även av den make som icke är ägare till egendomen. De grundsatser, på vilka nya giftermålsbalkens egendomssystem vilar, ha hittills fått kvarstå orubbade, och det torde med hänsyn härtill böra krävas starka skäl för att nu göra ytterligare avvikelser från vardera makens fria självbestämmanderätt över sin egendom. Även om såsom förut anförts vissa skäl tala för motionärernas förslag, ha de dock enligt utskottets uppfattning icke en sådan tyngd, att de kunna motivera ett avsteg från den principiella grunden.

Under hänvisning till det sålunda anförda får utskottet hemställa,

att förevarande motioner, I: 19 och II: 43, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 5 juni 1945.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar *Schlyter, Wagnsson*, Branting*, Westman, Karl Johan Olsson, Ahlkvist, Siljeström* och *Olofsson*;

från andra kammaren: herrar *Lindqvist, Olsson* i Mellerud, *Gustafsson* i Lekåsa, *Rylander, Andersson* i Mölndal, *Ljungkvist* och *Jonsson* i Skutskär*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Olsson* i Mellerud och *Rylander* beträffande utskottets motivering.

Bilaga A.

Till Riksdagens första lagutskott.

I skrivelse den 16 februari 1945 har Kungl. Maj:t anbefallt försäkringsinspektionen att senast den 10 mars 1945 till riksdagens första lagutskott avgiva yttrande över *dels* två vid 1945 års riksdag väckta likalydande motioner, nr 19 i första och nr 43 i andra kammaren, angående inskränkning av makes förfoganderätt i fråga om försäkringsavtal, avseende makarnas eller endera makens liv, *dels* ock — — —

I anledning härav får inspektionen, vad först beträffar frågan om inskränkning av makes förfoganderätt i fråga om vissa försäkringsavtal, anföra följande.

Motionärerna hava erinrat om att det med nu gällande lagbestämmelser angående rätt att insätta förmånstagare och — vid den vanligaste formen av

livförsäkring — utmättningsfrihet är möjligt för en försäkringstagare att på ett gentemot dödsbodslägare och borgenärer bindande sätt i viss utsträckning tillförsäkra den, vars försörjning han vill trygga, frukterna av sin sparsamhet. Emellertid synes det enligt vad motionärerna framhålla icke vara tillräckligt väl sörjt för att den tillgång, en livförsäkring är avsedd att skapa, blir skyddad mot att tagas i anspråk för andra ändamål än det försörjningssyfte den är ägnad att tillgodose. Ur samhällets och de efterlevandes synpunkt kunde ett sådant skydd behövas även mot åtgärder, som företoges av försäkringstagaren själv. Anledning syntes därför föreligga att inrymma försäkringstagarens make medbestämmanderätt vid förfogande över den tillgång, ett avtal om livförsäkring utgör.

Inspektionen finner ifrågakommande motion innefatta en god tanke, i och för sig väl värd att övervägas. Det synes onekligen vara ett otillfredsställande förhållande, att exempelvis en livförsäkring, vilken tagits i försörjningssyfte och vilken beträffande premiebetalningen uppfyller vissa stadgade villkor, är skyddad mot försäkringstagarens borgenärer men icke mot åtgärder, som försäkringstagaren själv kan komma att företaga med densamma. Svårigheter torde emellertid yppa sig vid tankens realiserande. Motionens ordalag synas giva vid handen, att motionärerna i främsta rummet tänkt på sådana fall, där förfogande över försäkringarna sker genom åtgärder, som beröra andra än försäkringsbolagen. Förfogande över försäkringar sker dock i mycket stor utsträckning genom åtgärder, vidtagna hos försäkringsbolagen själva, nämligen genom belåning av försäkringarna (tagande av förskott å desamma) och — vad som i förevarande sammanhang är av största betydelse — återköp av försäkringarna. För det förfogande över en försäkring, som återköp av försäkringen innebär, kan enligt inspektionens mening kravet på makes medbestämmanderätt svårigen uppehållas. Försäkringsbolagens grunder innehålla i allmänhet beträffande verkan av underlåten premiebetalning den bestämmelsen, att, om förnyelsepremien icke erlägges inom trettio dagar efter förfallodagen (respit-månaden), försäkringen träder ur kraft, men att försäkringen under ett år efter premiens förfallodag (respitåret) gäller för det belopp, varå premiefri försäkring å nedsatt belopp (fribrev) enligt grunderna kan erhållas. Om försäkringstagaren framställer begäran därom inom respitåret, är han emellertid enligt grunderna berättigad att — för den händelse han icke inom samma tid begagnat sig av sin rätt att återuppliva försäkringen eller att erhålla fribrev enligt grunderna — lyfta det återköpsvärde, försäkringen ägde, när den trädde ur kraft. Återköp medges i praktiken även efter utgången av nämnda år. Återköpsvärdet sammanfaller i stort sett med försäkringstagarens tillgodohavande (premiereserv) hos bolaget på grund av försäkringen. Försäkringstagaren kan sålunda enbart genom att underlåta att betala förnyelsepremien förfoga över försäkringen. Att i dylikt fall låta utbekommandet av återköpsvärdet bliva beroende av makes medgivande synes icke kunna ifrågakomma. Enär kravet på makes medbestämmanderätt vid förfogande över livförsäkring sålunda icke lär kunna uppehållas, där förfogandet avser återköp av försäkringen, kan det med skäl ifrågasättas, om den i och för sig goda tanken på medbestämmanderätt för make vid annat förfogande över livförsäkring bör föranleda införande av lagstadgande härom. Värdet av ett stadgande, som endast delvis råder bot mot det av motionärerna påtalade förhållandet och som kan sättas ur funktion genom av försäkringstagaren vidtagna åtgärder, synes i hög grad diskutabelt.

Det ovan anförda har närmast avseende på kapitalförsäkring i allmänhet.

Vad däremot angår ren livränteförsäkring är att märka, att återköp för närvarande icke medges för dylik försäkring och att den följaktligen saknar återköpsvärde. Här vore det sålunda tänkbart, att fordran på makes medbestämmande kunde uppställas. Emellertid torde livränteförsäkring på det hela taget av nyss angivna skäl sakna värde såsom kreditobjekt, vadan spörsmålet om makes medbestämmanderätt beträffande sådan försäkring synes vara utan praktisk betydelse.

Om det likväl skulle finnas önskvärt, att lagstadgande om makes medbestämmanderätt vid annat förfogande över livförsäkring än återköp införes, är det enligt inspektionens mening dock icke lämpligt att tillerkänna make sådan medbestämmanderätt över alla slag av livförsäkringar, avseende makarnas eller endera makens liv, såsom av motionens ordalag att döma kan tänkas vara motionärernas avsikt. Enligt vad som framgår av motiven till 116 § lagen den 8 april 1927 om försäkringsavtal hava skälen för utmättningsfrihet beträffande kapitalförsäkring befunnits icke göra sig gällande med samma styrka i fråga om alla slag av sådana försäkringar. En försäkring, för vilken hela premiebeloppet inbetalas på en gång eller under mycket kort tid, har ansetts kunna innebära en med vissa andra former för kapitalplacering jämförlig anordning. Såsom förutsättning för utmättningsfrihet har därför i 116 § lagen om försäkringsavtal stadgats, icke blott att försäkringen skall hava tagits å försäkringstagarens eller hans makes liv, utan även att premiebetalningen skall fullgöras under minst tio år samt dessutom vara någorlunda jämnt fördelad på de särskilda åren. Endast beträffande sådana försäkringar, som uppfylla villkoren för utmättningsfrihet, bör enligt inspektionens mening — om införande av makes medbestämmanderätt över huvud kan befinnas lämpligt — uppställas kravet på makes samtycke för förfogande över desamma.

Eventuell medbestämmanderätt för make vid förfogande över livränteförsäkring synes med hänsyn till bestämmelserna i 118 § lagen om försäkringsavtal böra komma ifråga under samma villkor som beträffande kapitalförsäkring. Beträffande livränteförsäkring finnes emellertid utmättningsfrihet i viss utsträckning stadgad jämväl i 67 § utsökningslagen. Huruvida makes medbestämmanderätt skulle kunna omfatta även i sistnämnda lagrum avsedd livränteförsäkring torde behöva bli föremål för närmare utredning. Här kompileras saken också därav att 67 § avser även annan livränta än sådan som skall utgå på grund av försäkring.

Vad därefter angår frågan om förenklat förfarande vid dödande av förkommet livförsäkringsbrev — — —

I handläggningen av detta ärende hava deltagit — förutom undertecknade — ledamoten Hasselrot, byråchefen Meurk och t. f. byråchefen Ericson.

Stockholm den 9 mars 1945.

O. A. ÅKESSON.

Ragnar Wollert.

Bilaga B.

Till Första Lagutskottet.

Genom remiss den 12 februari 1945 har Svenska livförsäkringsbolags förening beretts tillfälle att före den 11 innevarande mars avgiva yttrande över två inom Riksdagen väckta likalydande motioner, nämligen nr 19 i första kammaren av herr Lindblom m. fl. och nr 43 i andra kammaren av herr Rylander m. fl. angående inskränkning av makes förfoganderätt i fråga om försäkringsavtal, avseende makarnas eller endera makens liv. Med anledning härav får föreningen anföra följande.

Genom motionerna åsyftas sådan ändring av gällande lagbestämmelser, att make icke utan andra makens samtycke skall kunna förfoga över den rätt, försäkringsavtal avseende makarnas eller endera makens liv medför gentemot försäkringsgivaren. Motionärerna erinra inledningsvis om, att man i gällande lagstiftning angående makars rättsförhållanden endast med stor försiktighet ansett sig böra inrymma ena maken en medbestämmanderätt i den andre makens förvaltning av sin egendom. Sådan medbestämmanderätt har, förutom beträffande fast egendom eller tomträtt, allenast ansetts böra medgivas beträffande sådana lösören, vari andra maken har giftorätt och vilka ingå i det för makarnas gemensamma begagnande avsedda bohaget eller utgöra andra makens nödiga arbetsredskap eller äro avsedda för barnens personliga bruk. Beträffande dylik egendom erfordras makes samtycke för egendomens avhändande eller pantsättande.

Motionärerna framhålla vidare, att en utmätningfri försäkring och en försäkring, där förmånstagare insatts, enligt gällande lagbestämmelser är skyddad till och med gentemot försäkringstagarens borgenärer och dödsbodelägare. Därjämte anse emellertid motionärerna, att det ur samhällets och de efterlevandes synpunkt kan behövas, att försäkringen skyddas även mot åtgärder, som företagas av försäkringstagaren själv. Det har nämligen enligt motionärerna blivit alltmera vanligt, att försäkringstagare till borgenär överlåter sin rätt på grund av försäkringsavtalet eller använder försäkringsbrevet för pantsättning. Försäkringstagare, som är gift, kan vidtaga sådan åtgärd utan medgivande av sin make och utan hinder av att förmånstagare är insatt.

Livbolagsföreningen får till en början framhålla, att motionärernas uttalande därom, att det »blivit alltmera vanligt» med överlåtelse eller pantsättning av livförsäkringsbrev icke motsvaras av de verkliga förhållandena. Frekvensen av överlåtelser och pantsättningar variera med konjunkturen och enligt hos livförsäkringsbolagen tillgängliga uppgifter över hos dem belånade livförsäkringsbrev utvisar antalet dylika lån en nedgång de senaste åren.

Bortsett härifrån gäller dock, såsom motionärerna anföra, att en försäkringstagare kan förfoga över försäkringen utan samtycke av make. Helt visst torde genom en dylik åtgärd mången gång det efterlevandeskydd försämras eller spolieras, för vars tillgodoseende försäkringen tillkommit. Försäkringsbolagen vidtaga emellertid vissa åtgärder för att försäkringstagaren trots belåning av försäkringen skall kunna bibehålla det ursprungliga försäkringsskyddet. Sä-

lunda har på vissa håll införts ett system, enligt vilket försäkringstagaren för erhållet lån har att erlægga en avgift, som i sig innesluter såväl ränta på lånebeloppet som tilläggspremie för upprätthållande av försäkringsskyddet. Härvidlag gäller givetvis dock den inskränkningen, att försäkringstagaren alltjämt måste vara en försäkringsbar risk.

Såväl genom nämnda belåningssystem som i övrigt söka livförsäkringsbolagen göra vad på dem ankommer för att ett försäkringsskydd icke utan vidare skall raseras genom överlåtelse eller pantsättning av försäkringen. Det förtjänar framhållas, att en belåning av försäkringen många gånger är försäkringstagarens enda möjlighet att under övergående ekonomiska svårigheter fullfölja premiebetalningen och därigenom upprätthålla försäkringsskyddet, ehuru i begränsad omfattning. På förslag av livförsäkringsbolaget väljer en försäkringstagare, som önskar återköpa sin försäkring, ofta nog att i stället belåna densamma och sålunda behålla i varje fall ett begränsat försäkringsskydd.

Av vad ovan sagts torde framgå, att livförsäkringsbolagen till fullo förstå det syftemål, som ligger bakom motionerna. Föreningen är dock icke övertygad om, att det är möjligt att i praktiken genomföra motionärernas förslag att genom lagbestämmelser inskränka makes rätt att förfoga över av honom tecknad försäkring å eget eller andra makens liv.

Av betydelse vid övervägande av lämpligheten att införa de ifrågasatta lagbestämmelserna torde vara det förhållandet, att försäkringstagaren när som helst kan upphöra med premiebetalningen, varigenom som regel utbetalning av försäkringens återköpsvärde aktualiseras och hela försäkringsskyddet spolieras. I dylika fall torde det näppeligen låta sig göra att för deras räkning, för vilka försäkringsskyddet tillkommit, lagstiftningsvägen tillvarataga det med försäkringen avsedda skyddet. I varje fall torde detta endast kunna ske genom införandet av synnerligen rigorösa bestämmelser om sättet för utbetalning av en försäkrings återköpsvärde och i så fall kan ifrågasättas, om icke liknande bestämmelser borde införas beträffande makes rätt att förfoga över andra tillgångar, som tillkommit i syfte att utgöra efterlevandeskydd, exempelvis bankinsättningar. Något sådant är av uppenbara skäl icke möjligt.

En så allmän begränsning av förfoganderätten, som motionärerna ifrågasatt, skulle vidare komma att menligt inverka på förmånstagarinstitutet. Ett slags förfogande över försäkringen utgör nämligen just åtgärden att insätta förmånstagare. Speciellt i de fall, där försäkringen icke tillkommit i syfte att utgöra efterlevandeskydd för försäkringstagares anhöriga utan tecknats exempelvis för att förstärka en företagares kreditanskaffning, från vilka fall man i ifrågavarande sammanhang ej får bortse, skulle en föreskrift om samtycke av make för insättande av förmånstagare verka onödigt tyngande.

Slutligen förtjänar framhållas, att man torde kunna utgå ifrån, att en försäkringstagare, som belånar eller pantsätter eller på annat sätt förfogar över en försäkring å eget eller makes liv, i det övervägande flertalet fall har den andra makens samtycke till åtgärden ävensom att i regel för den andra maken kända ekonomiska förhållanden ligga till grund för transaktionen. De ifrågasatta bestämmelserna skulle därför enligt föreningens mening få verklig betydelse av skyddsåtgärder allenast i de relativt fåtaliga fall, där den andra maken skulle motsätta sig åtgärdens företagande.

Vid jämförelse mellan å ena sidan de fördelar de ifrågasatta bestämmelserna skulle medföra samt, å andra sidan de nackdelar som enligt föreningens uppfattning bliva en följd av bestämmelsernas ingrepp i makars ekonomiska för-

hållanden och i förhållandet mellan försäkringstagare och försäkringsgivare, har föreningen kommit till den uppfattningen, att föreskrifterna icke äro lämpliga att införa.

Stockholm den 9 mars 1945.

För Svenska livförsäkringsbolags förening

F. LUNDBERG.

Harry Molén.
